

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ (ПРОФІЛАКТИЧНОЇ) ПОЛІТИКИ

Гуцуляк М.Я., Івашко І.П.

РОЗДІЛЬНЕ ТРИМАННЯ УВ'ЯЗНЕНИХ ТА ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

УДК 343.81

Актуальність теми дослідження. Кримінально-виконавче право як галузь українського права одночасно є засобом юридичного супроводження процесу становлення Державної кримінально-виконавчої служби України, тому за своїм змістом повинно відповідати вимогам розвитку сучасної правової демократичної держави.

На сьогодні ми можемо констатувати, що в напрямі гуманізації призначення та відбування кримінальних покарань зі сторони держави проводяться досить дієві заходи, які спрямовані на реорганізацію судової гілки влади та реформування державної кримінально-виконавчої служби України з метою подальшого вдосконалення та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, удосконалення механізмів громадського контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів засуджених осіб, підвищення ролі громадських організацій у цьому процесі.

Постановка мети. Константою є той факт, що в процесі відбування кримінальних покарань адміністрація установ виконання та відбування покарань, в першу чергу, повинна спрямовувати зусилля на реалізацію мети покарання, яка відображена в ст. 50 КК України, а саме: виправлення засуджених, а також запобігання

вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [5, с. 154]. Розпочинати забезпечення досягнення мети необхідно уже з моменту поміщення особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, у ІТТ, СІЗО та направлення її для відбуття покарання у виправні колонії. На нашу думку тільки комплексний підхід до цього питання може сприяти успішному процесу виправлення та ресоціалізації засуджених і зниження рівня повторності злочинів та рецидивної поведінки.

Аналіз досліджень проблеми. Окремі напрями дослідження проблем пенітенціарної системи у контексті гуманізації та демократизації, приведення її у відповідність із Європейськими стандартами щодо умов утримання засуджених осіб в установах виконання покарань та класифікації засуджених до позбавлення волі і їх розподілу в установи виконання покарань знайшли своє відображення в працях А.Х. Степанюка, М.О. Стручкова, А.С. Михліна, В.І. Сельвестрова, В.А. Уткіна, І.В. Шмарова, Л.В. Багрій-Шахматова, І.Л. Близнюка, О.М. Джужи, О.М. Костенка, Г.О. Радова, І.С. Яковець, В.М. Трубнікова, О.Н. Колба, І.Г. Богатирьова, Т.А. Денисової та інших вчених.

Однак з урахуванням реформування кримінально-виконавчої системи та приведення її до міжнародних стандартів поводження із засудженими деякі проблеми в законодавстві залишились поза увагою.

Виклад основного матеріалу. У відповідності до статті 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» взятих під варту осіб тримають у маломісних або загальних камерах. У виняткових випадках, з метою збереження таємниці досудового розслідування, захисту ув'язнених від можливих посягань на їх життя чи запобігання вчиненню ними нового злочину, або за наявності на те медичних підстав за відповідним рішенням особи або органу, які здійснюють кримінальне провадження, чи начальника установи для попереднього ув'язнення, санкціонованою прокурором, їх можуть тримати в одиночних камерах. Застосування цього заходу до неповнолітніх не допускається, а в разі виникнення загрози

їх життю вони переводяться до іншої маломісної або загальної камери[1].

Осіб, взятих під варту, розміщують у камерах з додержанням таких вимог ізоляції:

- чоловіків – окремо від жінок;
- неповнолітніх – окремо від дорослих;
- взятих під варту співробітників кадрового складу розвідувальних органів України – окремо від інших осіб, які перебувають під вартою;
- осіб, яких вперше притягнуто до кримінальної відповідальності, – окремо від осіб, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності;
- осіб, які раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі, – окремо від осіб, які не перебували в місцях позбавлення волі;
- осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів, – окремо від інших осіб, які перебувають під вартою;
- осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, – як правило, окремо від інших осіб, які перебувають під вартою;
- осіб, які раніше працювали в органах внутрішніх справ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, служби безпеки, прокуратури, юстиції, Державній кримінально-виконавчій службі України та в суді, – окремо від інших осіб, які перебувають під вартою;
- засуджених – окремо від осіб, які перебувають під вартою;
- іноземних громадян і осіб без громадянства – як правило, окремо від інших осіб, які перебувають під вартою;
- осіб, підозрюваних або обвинувачуваних у вчиненні злочинів, відповідальність за які передбачена статтями 173-177, 200-235 Кримінального кодексу України, окремо від інших осіб, які перебувають під вартою.
- засуджених до довічного позбавлення волі тримають ізольовано від усіх інших осіб, які перебувають під вартою.

• обвинувачених або підозрюваних у одному і тому самому кримінальному провадженні за наявності відповідного рішення особи або органу, які здійснюють кримінальне провадження, тримають роздільно[1].

Проаналізувавши вищевказані положення ст.8 Закону України «Про попереднє ув'язнення», можна зробити висновок про те, що в окремих випадках вимоги вказаної статті на практиці безпосереднього забезпечення роздільного тримання ув'язнених та засуджених реалізуються частково, особливо щодо неповнолітніх ув'язнених.

Так, з моменту прийняття Закону України N 245-VII від 16.05.2013 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» норму, яка дозволяла у виняткових випадках(запобігання порушенням режиму) з санкції прокурора в камерах, де тримаються неповнолітні, тримання не більше двох дорослих, які вперше притягаються до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що не є тяжкими та особливо тяжкими, – виключено[2].

Безумовно, що таке рішення законодавця ніхто не ставить під сумнів, однак окремі проблеми з роздільним триманням ув'язнених та засуджених неповнолітніх виникають. До прикладу, якщо в слідчому ізоляторі тримаються декілька неповнолітніх осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт і кожний з них характеризується специфічними ознаками: два неповнолітніх – підозрюються у вчиненні тяжкого та особливо тяжкого злочину, вчиненого у співучасті; третій – у вчиненні середньої тяжкості злочину; четвертий – раніше судимий, п'ятий – неповнолітня жінка; інших ув'язнених неповнолітніх в слідчому ізоляторі на той час немає.

Виникає слушне запитання: Яке рішення прийняти адміністрації, щоб не порушити вимоги роздільного тримання? Адже норма, яка б дозволяла в окремих випадках утримання неповнолітніх з певною категорією дорослих чи неповнолітніх жінок з повнолітніми жінками, законодавчо не передбачено.

Також нормативно не впорядкованим є напрям забезпечення роздільного тримання засуджених до покарання у виді обмеження волі у виправних центрах. Кримінально-виконавчий кодекс ст. 16 закріплює положення про те, що виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за злочини невеликої та середньої тяжкості, а також засуджених, яким даний вид покарання призначено відповідно до статей 82, 389 Кримінального кодексу України[4,с.54].

На підставі аналізу вказаної норми та з урахуванням практики виконання покарання у виді обмеження волі, можна констатувати, що у виправних центрах вимоги роздільного тримання беруться до уваги вибірково, адже в межах виправного центру покарання спільно можуть відбуватися різні категорії засуджених:

- особи, яким вперше призначено основний вид покарання у виді обмеження волі за злочини невеликої та середньої тяжкості і які раніше не притягувались до кримінальної відповідальності (так звані «самоходи», це особи, які самостійно після призначення покарання прибувають до визначеного виправного центру для відбування покарання і щодо яких запобіжний захід тримання під вартою не застосовувався);

- особи, які вперше були засуджені і відбували покарання у виді позбавлення волі за вчинення злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких злочинів та особливо тяжких злочинів і їм в порядку ст.82 КК України покарання у виді позбавлення волі замінено на обмеження волі;

- особи, які неодноразово притягувались до кримінальної відповідальності і відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк і їм в порядку ст.82 КК України покарання у виді позбавлення волі замінено на обмеження волі[5, с.209].

Такий висновок ми зробили шляхом дослідження п.2 ч.2 ст.82 КК України, де зазначено, що якщо засуджений став на шлях виправлення після відбуття ним половини строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин

і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі, йому може бути замінена невідбута частина покарання більш м'яким. Пункт 3 ч.2 ст.82 КК України передбачає можливість заміни невідбутої частини покарання більш м'яким щодо осіб, засуджених за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила новий умисний злочин протягом невідбутої частини покарання після відбуття ним не менше двох третин строку покарання, призначеного судом, та позитивній характеристиці[5,с.209].

Зазначені реалії нормативних розбіжностей законодавчих актів на нашу думку спричиняють ряд проблем, які в кінцевому результаті не забезпечують в повній мірі виправлення та подальшу ресоціалізацію засуджених, оскільки дозволяють особам, які відбули значний термін позбавлення волі й адаптовані до колонійських традицій та звичаїв, проживати та перебувати в умовах спільного проживання з особами, які вперше відбувають покарання за злочини невеликої та середньої тяжкості.

Наступний випадок, який є свідченням недостатньої визначеності процедури роздільного тримання засуджених, відноситься до процесу відбування покарання у виді позбавлення волі особами, які після досягнення повноліття з виховних колоній направляються для подальшого відбування покарання у виправні колонії.

На підставі абзацу 2 ч. 2 ст. 18 КВК України у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання окрім чоловіків, які вперше засуджені до позбавлення волі за злочини невеликої та середньої тяжкості, та жінок, засуджених за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини, відбувати покарання можуть також засуджені, переведені з виховних колоній у порядку, встановленому статтею 147 КВК України, ч. 1 якої закріплює, що засуджені, які досягли вісімнадцятирічного віку, переводяться із виховної колонії для дальшого відбування покарання до виправної колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, незалежно від ступеня тяжкості вчиненого ним злочину (невеликої та серед-

ньої тяжкості, тяжкий чи особливо тяжкий), за який він відбував покарання у виховній колонії[4, с.56].

Окрім законодавчої вказівки щодо направлення осіб, яким виповнилось 18 років, з виховної колоній у виправну наказом Міністерства юстиції N 222/5 від 08.02.2012 «Про затвердження Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі» передбачено, що особи, які вчинили злочин у неповнолітньому віці і до набрання вироком законної сили досягли повноліття, направляються до виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання[3].

Із нормативно-правового визначення випливає, що ні в межах виховної колонії, ні у виправній колонії, куди після досягнення повноліття направляються засуджені, положення щодо роздільного тримання засуджених суперечать одна одній, а саме:

- абзац 3 ч. 2 ст. 18 КВК України та п. 2. 4 Інструкції встановлює, що чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за тяжкі та особливо тяжкі злочини; чоловіки, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі та чоловіки, засуджені за вчинення умисного злочину середньої тяжкості в період відбування покарання у виді позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки, а не у виправних колоніях мінімального рівні безпеки із загальними умовами тримання;

- на підставі абзацу 4 ч. 2 ст. 18 КВК України та п. 2. 5 Інструкції чоловіки, засуджені за умисні особливо тяжкі злочини; чоловіки, засуджені за вчинення умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період відбування покарання у виді позбавлення волі повинні відбувати покарання у виправній колонії максимального рівня безпеки з відбуванням покарання в звичайних жилих приміщеннях – аналогічно першому випадку[4, с.56; 3]. Таким чином, щодо осіб, які направляються із СІЗО по досягненню повноліття чи переводяться для подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі з виховних колоній у виправні колонії вказана норма чомусь не поширюється, що викликає ряд

дискусійних моментів, адже чіткого обґрунтування позиції зі сторони законодавця немає.

Висновок. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що на практиці забезпечення в Україні роздільного тримання ув'язнених та засуджених до покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі мають місце поодинокі нормативно-правові розбіжності, які б було варто врегулювати з метою недопущення неоднозначності в процесі їх реалізації.

1. Закон України «Про попереднє ув'язнення» // [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3352-12>
2. Закон України N 245-VII від 16.05.2013 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/245-18>
3. Наказ Міністерства юстиції України N 222/5 від 08.02.2012 «Про затвердження Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0213-12>
4. Науково-практичний коментар до Кримінально-виконавчого кодексу України / І.Г.Богатирьов, О.М.Джужа, О.І.Богатирьова, Є.М.Бодюл та ін. [за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова]. – К.: Атіка, 2010. – 344 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавроюка [9-те вид., переробл. та допов.]. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.

Гуцуляк М. Я., Івашко І.П. Роздільне тримання ув'язнених та засуджених як один із напрямів реалізації принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань

У статті проводиться дослідження нормативно-правових розбіжностей, які виникають в процесі забезпечення роздільного тримання осіб, щодо яких обрано запобіжний захід тримання під вартою у слідчому ізоляторі. Окрім цього, акцентовано увагу на правилах розподілу для подальшого відбування засудженими покарання у виді обмеження та позбавлення волі з урахуванням вимог їх роздільного тримання.

Ключові слова: роздільне тримання, обмеження та позбавлення волі, ув'язнення, тримання під вартою, виправна та виховна колонія, виправний центр, злочини невеликої тяжкості, тяжкий та особливо тяжкий злочин.

Гуцуляк М.Я., Івашко І.П. Раздельное содержание заключенных и осужденных как одно из направлений реализации принципа дифференциации и индивидуализации исполнения наказаний

В данной статье проводится исследование нормативно - правовых разногласий, возникающих в процессе обеспечения раздельного содержания лиц, в отношении которых избрана мера пресечения содержание под стражей в следственном изоляторе. Кроме этого, акцентировано внимание на правилах распределения для дальнейшего отбывания осужденными наказания в виде ограничения и лишения свободы с учетом требований их раздельного содержания.

Ключевые слова: Раздельное содержание, ограничения и лишения свободы, заключения, содержания под стражей, исправительная и воспитательная колония, исправительный центр, преступления небольшой тяжести, тяжкое и особо тяжкое преступление.

Hutsulyak M.Y., Ivashko I.P. Separate keeping of imprisoned and convicted persons as one of the directions for realization of principle of differentiation and individualization in execution of punishment

This article deals with the research of the legal collisions arising during the ensuring of separate keeping of persons being under judicial examination at the investigatory insulator. In addition, the special attention is being emphasized on the rules of further serving the sentence by the convicts in the form of confinement and imprisonment according to the demands of their separate keeping.

Keywords: separate keeping, confinement and imprisonment, being under arrest, correctional and educational colony, correctional center, crime of little gravity, grave and particularly grave crime.

Ковальов С.І.

МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ ТА МАТЕРІАЛЬНА ШКОДА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

УДК 343.232

Актуальність теми дослідження. Прийняття у 2001 році нового Кримінального кодексу України докорінно змінило стереотипні уявлення суспільства про кримінальне право виключно як про галузь, основною та єдиною функцією якої є каральна. Головним чином такі кардинальні перетворення обумовлені максимальним використанням нормативної концентрації принципу гуманізму.

Так, у порівнянні з КК України 1960 року, у КК України від 5 квітня 2001 року кількість обставин, що виключають злочинність діяння, збільшено з трьох до семи, розширено систему покарань,